

NOTITIE

Aan: AB

Van: Esther Slinkman, Team School & omgeving

Datum: 21 januari 2022

Betreft: Versterken welbevinden binnen het voortgezet onderwijs

---

Aanleiding

In de afgelopen corona-periode zijn de zorgen in en rondom scholen over het welbevinden van leerlingen toegenomen. Op het moment van schrijven heeft het kabinet besloten de scholen voor primair en voortgezet onderwijs na de kerstvakantie weer te openen, in navolging van het advies van het OMT. Het OMT geeft als belangrijkste argument hierbij aan dat er toenemend maatschappelijk bewijs is voor schade aan de ontwikkeling van kinderen als zij sociale schoolcontacten en onderwijs ontberen. Wel gelden er momenteel maatregelen die ook jongeren raken, zoals de sluiting van de sportlocaties binnen en buiten, de locaties voor kunst en cultuur en de horeca tussen 17.00-05.00 uur.

In deze notitie wordt uitgegaan van de volgende **definitie**¹:

Welbevinden is: met een positief gevoel en positief in het leven (kunnen) staan; zelfvertrouwen; geluk; doorzettingsvermogen en energie; een gevoel dat je ertoe doet; eigenwaarde; het ervaren van steun uit de omgeving; het goed weten omgaan met je eigen emoties. Wanneer we spreken over “welbevinden” dan spreken we niet alleen over het emotionele aspect van “je gelukkig en tevreden voelen” maar ook over de factoren die eraan bijdragen dat mensen zich goed voelen. Deze factoren zijn onder te brengen in meerdere gebieden: mentaal, emotioneel, gedragsmatig, lichamelijk en sociaal. Bij welbevinden gaat het om het werken aan een omgeving die in brede zin bijdraagt aan de positieve ontwikkeling tot een gezond, sociaal en zelfstandig mens.

De relatie tussen welbevinden en leerresultaten is dynamisch én wederkerig. Door de impact van corona is de urgentie voor scholen toegenomen om het welbevinden van de leerling te versterken. Vanuit het Nationaal Programma Onderwijs (NP Onderwijs) is er vanaf schooljaar 2021-2022 gemiddeld 700 euro per leerling beschikbaar om leerlingen gericht te helpen, ook op sociaal-emotioneel gebied. Veel scholen zijn op zoek naar handvatten voor een duurzame aanpak.

---

¹ In deze notitie wordt uitgegaan van de definitie van welbevinden die het Trimbos-instituut, Pharos en het RIVM hanteren (Kleinjan e.a., 2020; Schoemaker e.a., 2019).

1. Hoe gaat het met de jeugd?

Normale reacties op een uitzonderlijke periode

Uit een overzichtsstudie van het Nederlands Jeugdinstituut (Nji) van april 2021 naar de gevolgen van de pandemie voor kinderen en jongeren komt naar voren dat het mentaal welbevinden is afgenomen en dat de mentale klachten lijken toegenomen. De sluiting van de scholen lijkt hier een belangrijke factor in te zijn geweest. Kinderen en jongeren in de leeftijd van 8-18 jaar ervaarden tijdens de eerste lockdown 15 procent meer angstklachten, 8 procent meer somberheid en 7 procent meer boosheid dan in 2018. Het Nji ziet dit als normale reacties op een uitzonderlijke periode. Met name de kinderen met wie het voor corona ook al wat minder goed ging, hebben nadelen ondervonden van de crisis. Dit lijkt voor ongelijkheid te zorgen op de lange termijn.

Andere relevante conclusies zijn:

- Er zijn zorgen over het feit dat bepaalde aspecten van het onderwijs minder aan bod zijn gekomen, zoals praktijkleren en persoonsvorming.
- Er is een daling in motivatie zichtbaar.
- Ook in het voortgezet onderwijs zijn leerachterstanden geconstateerd. De cijfers van leerlingen met de laagste cijfers daalden het sterkst.
- Positief is dat het thuisonderwijs de digitalisering van het onderwijs, de zelfstandigheid van leerlingen en de betrokkenheid van ouders heeft gestimuleerd.

Zorgen vanuit het onderwijs

Directeuren van vo-scholen herkennen bovenstaand beeld en hebben zorgen over de gevolgen van corona. Niet alleen op korte termijn, maar (juist) ook over de impact van corona op de langere termijn. Er zijn zorgen over leerachterstanden, maar er zijn minstens zoveel zorgen over het welbevinden van de leerlingen, persoonsvorming en de socialisatie. In de leeftijdscategorie van middelbare scholieren is het onderlinge contact cruciaal. In de coronaperiode is de socialisatie door medeleerlingen gemist en de overgang po/vo onrustiger verlopen. In de eerste twee klassen van het vo zijn de gevolgen voor de persoonlijke ontwikkeling het meest zichtbaar. Leerlingen laten gedrag zien dat niet bij hun leeftijd past. Er lijkt sprake van gemis in gewetensontwikkeling en leerlingen vinden het lastig zich te verhouden tot anderen/ andere ideeën.

Sommige leerlingen zijn in verbanden terecht gekomen waar zij niet thuishoren. De sluiting van sportlocaties na 17.00 uur werkt hierbij contraproductief. Verwacht wordt dat de achterstanden ook zichtbaar worden in vervolgopleidingen.

Docenten ervaren dat de zwaarte van de problematiek bij sommige leerlingen toeneemt (hoe ga je om met suïcide?). Scholen lopen er tegenaan dat leerlingen onvoldoende terecht kunnen bij (zorg)organisaties in het netwerk van de school. Er zijn wachtlijsten, waardoor scholen geneigd zijn om taken van deze (zorg)organisaties over te nemen.

Er is veel polarisatie in het maatschappelijk debat en dat komt ook de scholen in, wat een weerslag heeft op het welbevinden. Er zijn meer incidenten, schorsingen en opstootjes. Schoolleiders geven aan dat zij wat betreft de opbouw van hun gemeenschap, bijvoorbeeld rondom het thema diversiteit, weer een stap terug zijn. Leerlingen laten minder zelfverantwoordelijkheid en regie zien. Schoolleiders zien een vergelijkbare ontwikkeling ook bij jonge docenten in de leeftijdscategorie 20-25 jaar. Ook bij hen nemen mentale problemen toe en is er sneller sprake van escalatie.

Scholen hebben in de afgelopen periode ervaren dat zij het niet alleen kunnen en dat samenwerking met ouders en met de (keten)partners nu hard(er) nodig is. Schoolleiders geven aan er in het verleden te weinig aandacht is uitgegaan naar het welbevinden van leerlingen en dat de nadruk traditioneel heeft gelegen op de kwalificerende functie van het onderwijs.

Het **Onderwijs OMT** concludeert eind oktober 2021 dat de negatieve korte en middellange termijn gevolgen van de pandemie op de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen voorlopig lijken mee te vallen. Tegelijkertijd geven zij aan dat de (in)directe gevolgen van de crisis niet voor alle kinderen en jeugdigen hetzelfde zijn: Het gaat hier over het gemiddelde, en achter dit gemiddelde kan ernstigere problematiek schuilgaan voor bepaalde kwetsbare groepen. Aanbevolen wordt om vooral oog te hebben en te houden voor elke leerling afzonderlijk, en risico's en kwetsbaarheden zo vroeg mogelijk te signaleren en te bespreken.

Het Onderwijs OMT wijst verder op het belang van veerkracht bij kinderen en de instandhouding van de sociale gemeenschapsfunctie van de school voor kwetsbare kinderen en jeugdigen om negatieve gevolgen op de sociaal-emotionele ontwikkeling op de korte en langere termijn te voorkomen (zie bijlage Sociaal-emotionele gevolgen van de COVID-19-crisis op leerlingen, Kenniskaart Deel 1).

Vanuit de Ledenadviesraad (LAR) is aangegeven dat gemiddelden niet zoveel zeggen; zij ervaren dat grote groepen leerlingen problemen hebben. De LAR pleit voor een update vanuit het Onderwijs OMT, waarbij meer oog is voor zorgen over leerlingen en waarbij de impact van de coronacrisis voor de langere termijn meer aandacht krijgt.

Uitkomsten onderzoek mentale gezondheid studenten

Recent (november 2021) zijn de resultaten uit het eerste landelijke onderzoek naar mentale gezondheid onder studenten in het hoger onderwijs gepresenteerd. Hoewel dit onderzoek een andere leeftijdsgroep betreft, zijn de uitkomsten toch goed om te delen. Het onderzoek laat een groot effect van de coronamaatregelen op de mentale gezondheid van studenten zien. Ruim driekwart van de ondervraagden voelde zich eenzaam. Ook had ruim de helft van de ondervraagde studenten last van psychische en emotionele uitputtingsklachten. Een kwart van hen had gevoelens van 'levensmoeheid'. Bijna alle ondervraagde studenten hadden last van stress, ruim de helft ervoer 'veel stress'.

Stress van school(werk) heeft gevolgen voor welbevinden

Al voor de coronacrisis kwamen er steeds meer signalen dat het mentaal welbevinden van jongeren in Nederland onder druk staat. Uit het onderzoek 'Geluk onder Druk' blijkt dat het mentale welbevinden van jongeren (10-18 jaar) relatief stabiel is, maar dat de ervaren druk door schoolwerk in de afgelopen tien jaar behoorlijk is gestegen. Dit wordt bevestigd door bevindingen uit het rapport 'Druk in het voortgezet onderwijs'. Bijna de helft van de ondervraagde scholieren ervaart 'best tot veel druk' door het schoolwerk. Dit percentage is sinds 2001 verdubbeld en de coronacrisis helpt hier niet bij: Scholieren geven aan druk te ervaren door de veranderingen als gevolg van corona en vaker last te hebben van stressgerelateerde symptomen, zoals vermoeidheid, een slecht humeur en slecht slapen.

Welbevinden in Europees perspectief

Eveneens recent heeft UNICEF een wereldwijd onderzoek uitgevoerd naar de mentale gezondheid van kinderen. De Europese editie laat zien naar schatting 18% van de Nederlandse jongeren (10-19 jaar) een psychische aandoening heeft. Dit is méér dan het Europese gemiddelde (16,3%) en het gemiddelde wereldwijd (13%). Twee aanbevelingen uit het rapport zijn (direct en indirect) relevant voor het onderwijs: (1) zorg voor programma's en ruimte op school voor jongeren om emotionele vaardigheden en bewustzijn op te bouwen en (2) vergemakkelijk de toegang van kwetsbare groepen tot geestelijke gezondheidszorg en verbeter regionale infrastructuren daarvoor.

2. Wat gebeurt er om het welbevinden van leerlingen te versterken?

Inzet vanuit de VO-raad

Vanaf januari 2021 heeft de VO-raad actief meer aandacht besteed aan het thema welbevinden. Er is een overzicht gemaakt van welke tools en interventies er zijn voor scholen om de mentale gezondheid van leerlingen te versterken². De VO-raad heeft ervoor gelobbyd dat er binnen het NP Onderwijs ruimte zou komen voor het werken aan welbevinden. Er is er een campagne gestart, een webinar met Steven Pont georganiseerd, er zijn verschillende praktijkvoorbeelden en aanpakken (zoals bijvoorbeeld de Grow it app) met de leden gedeeld. Er zijn webinars en workshops georganiseerd om scholen te inspireren en verder op weg te helpen. Daarnaast neemt de VO-raad, namens Gezonde School, deel aan de Coalitie Welbevinden³. De coalitie heeft half november de Praktijkaart Duurzaam werken aan welbevinden in het kader van het NP Onderwijs opgeleverd (Zie bijlage). Daarnaast werkt de coalitie, in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO), aan een themapagina Welbevinden op onderwijskennis.nl. Deze pagina richt zich op onderwijsprofessionals en brengt kennis vanuit de wetenschap en ervaringen uit de praktijk bij elkaar.

---

² Zie https://www.vo-raad.nl/system/downloads/attachments/000/001/157/original/Interventieoverzicht_mentale_gezondheid.pdf

³ Samenwerkingsverband Nederlandse Jeugdinstituut, Trimbos-Instituut, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Pharos Expertisecentrum Gezondheidsverschillen, Schoolpsychologen NIP en Gezonde School.

Inzet in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs

Het NP Onderwijs richt zich op het herstellen van de door corona veroorzaakte vertragingen bij leerlingen en studenten. Zowel op cognitief en sociaal-emotioneel gebied als op het gebied van welbevinden. Scholen hebben in het voorjaar een schoolscan gemaakt en hiermee de omvang en aard van de problematiek in kaart gebracht. Op basis van de schoolscan hebben scholen een schoolprogramma opgesteld en interventies gekozen (zie bijlage 2 voor de menukaart interventies welbevinden en sociaal-emotionele ontwikkeling). Uit de eerste voortgangsrapportage van het NP Onderwijs komt naar voren dat scholen voor een mix aan interventies hebben gekozen. Hierbij valt op dat er veel gekozen interventies zijn gericht op het welbevinden van leerlingen. Vanaf dit schooljaar gaan de scholen met de uitvoering aan de slag.

Inzet vanuit Gezonde School

De VO-raad voert sinds 2013 samen met het RIVM, GGD GHOR Nederland, de PO-Raad en de MBO Raad het landelijke programma Gezonde School uit. Deze schoolbrede aanpak (whole school approach) helpt scholen om te werken aan een gezonde leefstijl. Het thema Welbevinden is een van de thema's waar scholen aan kunnen werken. Scholen kunnen advies op maat via de Gezonde School-adviseur van de GGD en (financiële) ondersteuning krijgen. Vanuit Gezonde School wordt momenteel geïnventariseerd of er voldoende erkende interventies rond welbevinden zijn en waar mogelijke leemtes zitten. Dit schooljaar wordt er, in samenwerking met de landelijke kennisinstituten Trimbos en Pharos, extra ingezet op deskundigheidsbevordering rondom het thema Welbevinden.

Ontwikkeling vierde thematafel Nationaal Preventieakkoord

Het Ministerie van VWS heeft dit najaar een verkenning uitgevoerd naar de mogelijkheden en contouren van een Nationaal Preventieakkoord Mentale Gezondheid. Dit naar aanleiding van de motie Dik-Faber/Diertens (1 februari 2021). Deze verkenning laat zien dat urgentie en draagvlak wordt gevoeld door alle betrokken partijen om gezamenlijk preventief aan de slag te gaan op het thema mentale gezondheid. Binnen het Nationaal Preventieakkoord (NPA) zijn momenteel drie thematafels actief: roken, alcohol en overgewicht. De verwachting is dat er een vierde thematafel Mentale Gezondheid bij komt en dat het onderwijs een belangrijke rol krijgt toebedeeld.

3. Meten is weten

Monitoren welbevinden van individuele leerlingen

Scholen kunnen diverse monitoren inzetten om het welbevinden van individuele leerlingen te volgen, waaronder bijvoorbeeld Gezond Leven? Check het Even! en de Hart & Ziel Monitor (zie bijlage 3). Scholen geven aan dat het lastig is om het welbevinden op leerlingniveau aan te geven. De vraag is of bestaande instrumenten voldoende bekend zijn en of scholen hier voldoende mee uit de voeten kunnen.

Hieronder is aangegeven op welke manier het welbevinden van de jeugd gemonitord wordt, zowel op dit moment als in de toekomst.

Monitoren welbevinden vanuit het NP Onderwijs

Om de uitvoering van het NP Onderwijs goed te kunnen monitoren en evalueren is een resultaat- en implementatiemonitor opgezet. Het gaat hierbij ook om het volgen van het mentaal welbevinden, de sociaal-emotionele ontwikkeling en het executief functioneren van leerlingen. Voor gegevens over mentaal welbevinden van kinderen en jongeren, zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van data die al beschikbaar zijn, of al worden verzameld. Zoals de jaarlijkse cijfers van het CBS over psychische gezondheid van 12-18 jarigen, de vierjaarlijkse Gezondheidsmonitor Jeugd (klas 2 en 4 in het vo) en het vierjaarlijkse internationale onderzoek 'Health Behaviour in School-aged Children' (HBSC) onder 11 – 17 jarigen (zie ook bijlage 4). Mogelijk komt er aanvullend onderzoek naar welbevinden en de executieve vaardigheden. Daarnaast wordt gekeken naar de uitkomsten van een onderzoek dat Stichting OOK (voor Onderzoek naar Onderwijskwaliteit) de komende twee jaar uitvoert in opdracht van OMO (Ons Middelbaar Onderwijs).

Inrichting brede gezondheidsmonitor

Vanuit VWS is een initiatief gestart om de komende jaren een brede gezondheidsmonitor in te richten om informatie voor beleid en praktijk te genereren over de gezondheidstoestand en de ontwikkeling van de Nederlandse populatie in het algemeen en de jeugd in het bijzonder. Dit betreft een meerjarig onderzoek dat via ZonMw bij een consortium wordt belegd.

De brede gezondheidsmonitor baseert zich op de wettelijke verplichting om na een ramp effectonderzoek uit te voeren. Hierbij gaat het zowel over de effecten van corona zelf als over de effecten van de maatregelen. Komend jaar richt de monitor zich alleen op jeugd (zie bijlage 5 voor de eerste voorlopige resultaten).

4. Aanbevelingen: hoe kunnen we de sector verder versterken?

1. Faciliteer een leernetwerk rondom duurzame aanpak versterken welbevinden

Verken of schoolleiders interesse hebben in het opstarten van een leernetwerk rondom welbevinden, zodat scholen gefaciliteerd worden in uitwisseling en leren van elkaar.

Betrek hier ook andere partners buiten het onderwijs bij. Focus op wat er op de langere termijn nodig is. Betrek hier ook de vraag bij of bestaande instrumenten om het welbevinden van individuele leerlingen te monitoren, voldoende bekend zijn en voldoende handvatten bieden. Maak de twee aanbevelingen uit het rapport van UNICEF onderwerp van gesprek voor het leernetwerk. Daarnaast kan inspiratie gehaald worden rondom de Finse aanpak en het IJslands model. Vanuit het leernetwerk kan ook gekeken worden of er, aansluitend of parallel, nog iets anders nodig is.

2. Intensiveer ondersteuning scholen via het programma Gezonde School

Benut de bestaande infrastructuur van Gezonde School nog beter en verken de mogelijkheden om de ondersteuning aan scholen, die via het programma Gezonde School aan welbevinden willen werken, te intensiveren. Bijvoorbeeld door (meer) scholen intensiever te begeleiden en/of meer middelen te oormerken voor het thema Welbevinden. Investeer daarnaast in een netwerk van Gezonde School-coördinatoren die werkzaam zijn op vo-scholen. Zij zijn de koplopers van een schoolbrede aanpak rondom welbevinden. Kijk welke rol zij kunnen hebben in het inspireren van andere scholen.

3. Verken met de sectorraden of de sectorrapportage uit te breiden is met de vraag ‘Hoe gaat het met onze leerlingen?’

In oktober 2021 heeft de VO-raad haar eerste sectorrapportage gepresenteerd. De sectorrapportage geeft antwoord op vragen als: Hoe groot is het lerarentekort, hoe oud zijn onze schoolgebouwen en hoe is het gesteld met de luchtkwaliteit en temperatuur in die gebouwen? Verken met de sectorraden po en vo of hierin de vraag *Hoe gaat het met onze leerlingen?* meegenomen kan worden. Dit sluit aan bij de roep om een meer horizontale verantwoording (zie ook aanbeveling 6). Kijk of bestaande landelijk monitors die het welbevinden van scholieren in kaart brengen, hiervoor benut kunnen worden.

4. Maak vitaliteit van medewerkers tot een speerpunt

Het welbevinden van medewerkers is niet als een van de centrale vragen voor deze notitie meegenomen. Toch is het belangrijk om hier een krachtig signaal over af te geven. Het welbevinden van medewerkers is net zo belangrijk als het welbevinden van leerlingen. Bovendien is het óók in het belang van leerlingen dat schoolmedewerkers lekker in hun vel zitten. Op verschillende plekken (in de LAR, in de AS, in een afstemmingsoverleg met Schoolleiders en door Gezonde School-adviseurs van GGD'en) zijn signalen afgegeven dat medewerkers ‘onder hoogspanning’ staan na 1,5 jaar werken in crisistijd. Van belang is om de vitaliteit en het welbevinden van medewerkers als speerpunt voor de komende periode te benoemen vanuit het principe ‘zet altijd eerst je eigen zuurstofmasker op voor je anderen helpt’. Hierbij zou in het bijzonder aandacht moeten uitgaan naar jonge docenten (in de leeftijdscategorie 20-25 jaar).

5. Versterk de samenwerking met ouders, de gemeente en andere (keten)partners

Scholen staan niet alleen aan de lat als het gaat om het versterken van het welbevinden van jongeren. De samenwerking met ouders, de gemeente en andere (keten)partners is nu hard(er) nodig. Denk bijvoorbeeld aan het jongerenwerk, de schoolpsychologen, de GGD, de politie, het veiligheidsteam en de jeugdzorg. Zoek naar mogelijkheden om de samenwerking met gemeenten te versterken, onder meer door met de VNG in gesprek te gaan over wat gemeenten kunnen oppakken om jongeren te helpen. Deel goede voorbeelden hoe je deze samenwerking het beste kunt organiseren en zoek met elkaar naar oplossingen voor de zwaardere problematiek én voor het versterken van veerkracht in brede zin. Maak hierbij een koppeling met de diverse beschikbare steunpakketten en kijk hoe de op handen zijnde vierde thematafel Mentale Gezondheid benut kan worden om het welbevinden van leerlingen verder te versterken.

6. Zoek naar mogelijkheden voor een meer horizontale verantwoording

Scholen zijn gericht op kwalificatie, socialisatie en persoonsvorming. Van oudsher ligt de nadruk op kwalificatie. Schoolleiders pleiten voor een meer horizontale verantwoording. Dit sluit aan bij de position paper Onderwijskwaliteit: *We beoordelen leerlingen, onszelf en elkaar eenzijdig op de kwalificerende functie. Buiten de leeropbrengsten hebben wij in het onderwijs geen gemeenschappelijke taal of tekens om het over onderwijskwaliteit te hebben.* Het is in het belang van de onderwijskwaliteit én in het belang van het welbevinden van leerlingen om met elkaar aan deze gemeenschappelijke taal te werken. Hier zou de regio een rol in kunnen pakken.

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

- Effect van corona op jeugd, gezin en jeugdveld. Een literatuuroverzicht, Nederlands Jeugdinstituut, april 2021.
- Geluk onder druk? Onderzoek naar het mentaal welbevinden van jongeren in Nederland, Trimbos-instituut m.m.v. Stichting Alexander en Universiteit Utrecht uitgevoerd in opdracht van UNICEF Nederland, 2020.
- Druk in het voortgezet onderwijs. Onderzoek naar oorzaken van schooldruk in het voortgezet onderwijs. Uitgevoerd door SEO Economisch Onderzoek en Trimbos-instituut in opdracht van het Ministerie van OCW, juni 2021.
- On my mind. The state of the world's children 2021. Promoting, protecting and caring for children's mental health. Regional brief: Europe, oktober 2021.
- Monitor Mentale gezondheid en Middelengebruik studenten hoger onderwijs. Deelrapport 1: Mentale gezondheid van studenten in het hoger onderwijs. RIVM, Trimbos-instituut en GGD GHOR Nederland, 2021.
- Notitie Welbevinden, sociaal-emotionele ontwikkeling en executieve functies, als onderdeel van de resultaatmonitor van het Nationaal Programma Onderwijs, 25-10-2021
- Sociaal-emotionele gevolgen van de COVID-19-crisis op leerlingen. Kenniskaart Deel 1. Onderwijs OMT, 20 oktober 2021.
- Eerste voortgangsrapportage Nationaal Programma Onderwijs
- Kamerbrief Verkenning Nationaal Preventieakkoord Mentale Gezondheid/reactie op motie, 15 oktober 2021.
- Advies n.a.v. 13^e OMT, 22 november 2021.
- Position paper Onderwijskwaliteit. De maatschappelijke waarde van goed onderwijs, november 2021.

Bijlage 2   Menukaart interventies welbevinden en sociaal-emotionele ontwikkeling leerlingen

Voorbeelden van interventies gericht op vergroting van sociaal- emotionele vaardigheden en veerkracht

Geschikt voor alle leerlingen

- [Gelukskoffer](#)
- [Happyles](#)
- [Kanjertraining](#)
- [Leefstijl](#)
- [Levensvaardigheden](#)
- [Programma Alternatieve Denkstrategieën \(PAD\)](#)
- [Schooljudo](#)
- [De Vreedzame School](#)
- [Zippy's Vrienden](#)
- [Mentorlessen over stress](#)

Geschikt voor specifieke groepen leerlingen

- [Happyles](#)
- [Vrienden](#)
- [De Vreedzame School](#) voor nieuwkomerskinderen
- [Welkom op school](#): mentormethode voor nieuwkomers in het voortgezet onderwijs

Voorbeelden van interventies gericht op bevordering van sociaal gedrag, conflicthantering en tegengaan van pesten

Geschikt voor alle leerlingen

- [It's up to you](#)
- [KiVa](#)
- [Kracht in Controle](#)
- [Kwink](#)
- [PRIMA](#)
- [Schoolwide Positive Behavior Support](#)
- [Taakspel](#)

Geschikt voor specifieke groepen leerlingen

- [Alles Kidzzz](#)
- [Plezier op School](#)

Bijlage 3   Overzicht monitoren welbevinden individuele leerlingen

Gezond Leven? Check het even!

De Jeugdgezondheidszorg van de GGD voert tweemaal periodiek gezondheidsonderzoek uit bij leerlingen in het voortgezet onderwijs. Leerlingen (meestal klas 1 en klas 4) ontvangen een uitnodiging om klassikaal een digitale vragenlijst in te vullen over gezondheid, welbevinden en het dagelijks leven van de leerling: op school, thuis en in de vrije tijd. Na het invullen van de vragenlijst krijgt de leerling meteen online informatie en advies, afgestemd op zijn of haar antwoorden. Bij het onderzoek wordt vaak ook lengte en gewicht gemeten. Soms worden leerlingen naar aanleiding van de vragenlijst uitgenodigd voor een gesprek. Ook kan een leerling zelf een gesprek met een jeugdarts of jeugdverpleegkundige aanvragen. Op sommige scholen worden alle leerlingen uitgenodigd voor een gesprek. Op basis van de verkregen data (op anoniem collectief niveau) kan met de school ook gekeken worden of het nodig om een of meer thema's wat breder op te pakken.

Hart & Ziel monitor

De Hart & Ziel monitor is een leerlingvolgsysteem dat de school kan inzetten om individuele leerlingen te monitoren. Met de vragenlijsten van Hart & Ziel brengen scholen het algemeen welbevinden en de sociale veiligheid van leerlingen in kaart. Ook is er een mogelijkheid om aanvullende vragenlijsten te gebruiken om een beter beeld te krijgen over het gedrag, het emotioneel welzijn, de executieve functies en het sociaal aanpassingsvermogen van de leerling. Vanuit de Hart & Ziel monitor kunnen rapportages gemaakt worden op school-, groeps- en leerlingniveau. Ook kunnen de uitkomsten afgezet worden tegen gegevens op regionaal- en landelijk niveau.

Overige monitoren welbevinden

Een aantal scholen werkt met een eigen scan (bijvoorbeeld de OMO-scholen). Ook werken sommige scholen met MMP analyse (Magister).

Instrumenten monitoring sociale veiligheid

Vanuit de Wet sociale veiligheid op scholen zijn scholen verplicht om de beleving van veiligheid en het welzijn van hun leerlingen te volgen. Scholen mogen zelf beslissen met welke instrumenten zij de veiligheidsbeleving monitoren. Het instrument moet wel voldoen aan de wettelijke eisen. De inspectie heeft met een aantal aanbieders afspraken gemaakt over het (namens de school) aanleveren van monitoringsgegevens. Dit zijn:

- EigenwijzR
- Hart & Ziel
- Kanjertraining
- KiVa
- Kwaliteitscholen
- Looqin2U/Looqin PO
- Onderzoek & Innovatie Groep
- Qschool (V)SO+ (Beekveld & Terpstra)
- SCOL
- Sociale veiligheid leerlingen (Scholen met Succes)
- Veiligheidsmonitor (Praktikon)
- Vensters
- Viseon
- Wat Werkt Tegen Pesten
- WMK
- Zien!

Bijlage 4   Overzicht monitoren welbevinden jeugd

In Nederland geven wordt het welbevinden van de jeugd in beeld gebracht via de volgende monitoren:

HBSC-studie

HBSC (Health Behaviour in School-aged Children) is een breed, internationaal onderzoek naar de gezondheid en het welzijn van scholieren. In HBSC-Nederland werkt het Trimbos-instituut samen met de Universiteit Utrecht en het Sociaal en Cultureel Planbureau. Het onderzoek vindt eens in de vier jaar plaats en levert op diverse onderwerpen, waaronder welbevinden, een vergelijking van Nederlandse scholieren met scholieren uit andere landen op. Dit najaar (oktober/november) staat een afname gepland. In het kader van het NPO wordt gedacht aan een extra afname in 2022 en aan een uitbreiding van de afname in po (naast groep 8 ook groep 6 en 7). Voor de vragenlijst aan schoolleiders zijn vanuit de VO-raad al suggesties meegegeven voor enkele aanvullende vragen.

Peilstation

Het Peilstationsonderzoek is een landelijk onderzoek naar roken, drinken, drugsgebruik en internetgebruik onder scholieren van 10 tot en met 18 jaar. Naast middelengebruik worden ook vragen gesteld over energiedrankjes, sociale media en gamen. Het Peilstationsonderzoek wordt elke vier jaar uitgevoerd, met in 2019 de laatste meting. Sinds 2007 worden ook ouders van scholieren in het voortgezet onderwijs betrokken bij de studie. Onder deelnemende middelbare scholen wordt ook bij de betreffende schooldirectie, zorgcoördinator of leerkracht een vragenlijst afgenomen.

Gezondheidsmonitor Jeugd

De Gezondheidsmonitor Jeugd is voor scholieren (uit klas twee en vier van de middelbare school) en wordt om de vier jaar uitgevoerd door de GGD'en in samenwerking met GGD GHOR Nederland en het RIVM. De Gezondheidsmonitor Jeugd verzamelt lokale, regionale en landelijke cijfers en is voor het laatst uitgevoerd in 2015 (klas 2) en 2019 (klas 4). Vanwege Corona zal de gezondheidsmonitor Jeugd in 2021 uitgevoerd worden in plaats van in 2023

(Corona Gezondheidsmonitor Jeugd 2021). Met deze extra uitvraag wordt de impact van corona op de gezondheid en het welzijn van jongeren inzichtelijk en trends ten opzichte van de reguliere uitvragen in 2015 en 2019 zichtbaar. In de online vragenlijst van deze monitor komen onderwerpen als eenzaamheid, stress, mentale gezondheid, veerkracht, beweging en middelengebruik aan bod. Resultaten op school-, gemeentelijk-, regionaal- en landelijk niveau worden in 2022 verwacht.

Bijlage 5   Uitkomsten brede gezondheidsmonitor VWS

De eerste resultaten uit de brede gezondheidsmonitor van VWS zijn op 17 november in een overleg gedeeld:

- Ondervraagden voelen zich over het algemeen zeer gelukkig, ervaren gezondheid als goed, met redelijk vertrouwen in de toekomst.
- Oudere leeftijdsgroep (18-26) voelt zich minder gelukkig dan de jongere jongeren (12-17)
- Meisjes ervaren hun gezondheid minder vaak als goed dan jongens (is wel een bekend beeld, maar lijkt versterkt te zijn).
- Lagere SES -> significant lager vertrouwen in de toekomst.
- Een groep die een aangrijpende gebeurtenis heeft meegemaakt in de afgelopen periode (corona tijd) scoort lager.
- Jeugd (met name meisjes) en jongvolwassenen komen vaker naar de huisarts met mentale klachten (depressieve gevoelens, angsten, hevige stress).
- 40% van panelleden geeft aan een of meerdere lichamelijke klachten te hebben (meer meisjes vermoeid, hoofdpijn, duizeligheid).
- Opvallend is dat jongeren wonend in een stedelijk gebied meer last hebben van klachten.
- 54% van de panelleden ervaart geen negatieve invloed op het leven door corona.
Opvallend is dat de jongeren met een hoge SES meer negatieve consequenties ondervindt van de corona maatregelen dan de jongeren met een lage SES.
- Welke ondersteuningsbehoeften hebben jongeren: mentale steun en hulp bij schoolwerk.